

Tigerland

Kriget som manlighetsrit, som ärofylld strid eller helt enkelt som ett annalkande helvete. I *Tigerland* följer vi några unga män som 1971 förbereder sig för det tröstlösa kriget i Vietnam. I centrum står den oppositionelle Bozz som inte bara ifrågasätter krigsmaskineriets mekanismer och mening utan också får en avgörande betydelse för sina medinkallade. *Tigerland* handlar om ett stort trauma i USAs historia och ställer frågor om liv, död, moral och personligt ansvar på sin spets.

Rekommenderat från gymnasiet

En filmhandledning av
Louise Lagerström

Träningen inför kriget i Vietnam görs så realistisk som möjligt.

Handling

Min far brukade säga att armén gör alla till en man, men han sa aldrig vilken man, inleder en berättare *Tigerland*. Rösterna tillhör Jim Paxton, en ung man med författarambitioner. *Tigerland* är hans berättelse om ett gäng unga killars förberedande infanteriutbildning inför tjänstgöring i Vietnam. Men framför allt är det historien om den egensinnige soldaten Roland Bozz, som kom att påverka både Paxtons och flera andra unga mäns liv under åtta veckor hösten 1971.

Vi befinner oss i träningslägret Fort Polk i Louisianas träskmarker och slängs direkt in i turbulensen och den hårda jargongen vid militärbasen där Bozz precis sluppit ut ur arresten. Vi förstår att det inte är första gången, då hans befäl hotar honom med krigsrätt nästa gång han ställer till med något. Bozz verkar till synes oberörd.

Obstinat fortsätter han att vägra lyda order och får snabbt rykte om sig att vara den enda som ifrågasätter situationen, något som skapar både oro bland befälen och beundran bland mannarna, men också hat bland de få "stridisar" som verkligen vill till Vietnam och slåss.

Paxtons första personliga möte med Bozz äger rum på en bar. Bozz har tagit bondpermis och bjuder med Paxton och två tjejer upp på ett hotellrum för att ha sex. Sedan de två tjejerna avpolletterats efter förättat värv, blir det två killarna

vänner, röker lite gräs, och det framgår nu att Paxton frivilligt tagit värvning för att han som författare skall få uppleva kriget på riktigt och sedan kunna i skildra det i ord, ungefär som Ernest Hemingway gjorde under spanska inbördeskriget.

Bozz har däremot en fullkomligt romantisk syn på kriget. Han ser det snarare som ett det ultimata vansinnet i ett dåraktigt system. Han vågar provocera befälen, ifrågasätter relevansen i att unga män skickas mot en säker död långt hemifrån och börjar se det som sin uppgift att hjälpa några av dem därifrån.

Den förste blir Cantwell. En vek ung man med en sjuk fru och flera barn därhemma. Bozz uppmuntrar honom att åberopa sina rättigheter och snart lyckas Cantwell få frisedel, trots befälens protester, och kan lämna Fort Polk.

Miter, som trots sin bristande auktoritet utsetts till plutonchef är nära att krackelera under psykisk press innan Bozz övertalar honom att hänvisa till mental ohälsa för att komma bort från lägret.

Alla ser inte med lika blida ögon på Bozz engagemang bland soldaterna. Förutom befälens ogillande har Bozz skaffat sig en dödligt farlig ovän i Wilson. Det blir inte bättre när befälen, som trots allt inser vilket inflytande Bozz har, utser honom till ny plutonchef

efter Miter.

Hatet och rivaliteten mellan Bozz och Wilson trappas upp från handgemäng i sovsalen till att Wilson vid en skjutövning riktar sitt laddade vapen mot Bozz huvud. Som genom ett mirakel klickar pistolen men både Paxton och Bozz inser att Wilson är ett hot mot säkerheten och försöker övertyga befälen om att han snarast borde sparkas ut ur armén. Befälen övertalar dock Bozz att inte anmäla Wilson utan låta dom ta hand om honom "på arméns sätt", ett beslut som visar sig bli ödesdigert.

Plutonen förbereds nu inför slutprovet innan avresan till Vietnam. Efter en sista partyhelg i frihet anländer man i ösregn till det mytomspunna "Tigerland", som utmålas som det näst värsta stället på jorden efter Vietnam. Där, under realistiskt iscensatta övningar i djungelliknande miljö, skall soldaterna förberedas inför sitt möte med fienden. Här börjar också Paxton att visa tecken på att inte klara av armélivet varken fysiskt eller psykiskt.

Vid en avgörande övning delas de upp i ett "hemmalag" (amerikanare) och ett "fiendelag" (med FNL soldater) där Bozz och Paxton får agera fiende. Gruppen som anfaller visar sig ledas av Wilson som alltså fått stanna kvar och som nu definitivt förlorat verklighetsuppfattningen och överfaller gruppen med brutalt överväld. Bozz, Paxton och

även befälen blir chockade och man bestämmer att övningen skall göras om.

Bozz, som nu fått nog av armén, planerar att rymma men upptäcks av den svarte soldaten Johnson, som försöker övertala honom om att stanna kvar för Paxtons skull. Bozz försvinner dock in i natten där en bil som skall ta honom till Mexico väntar. Men på morgonen dyker han ändå upp igen och lyckas dölja att han ens försökt ta sig därifrån. Istället genomförs den planerade övningen igen och denna gång möter de en Wilson som nu mot reglementet laddat sitt vapen med skarpa skott och skjuter mot Bozz och Paxton. I tumultet som uppstår avlossar Bozz sitt vapen i ett låtsat vådaskott några millimeter från Paxtons öga medan befälet lyckas övermanna och avvärja Wilson.

Bozz, som alltså skadat Paxton avsiktligt, som en hjälpande gest för att han skulle slippa kriget, ger sig nu själv av till Vietnam. Paxton, som meddelar att skottet tog illa nog för att få frisedel men att det inte skulle ge honom bestående men, vinkar av Bozz vid bussen och skickar en tacksamhetens tanke till den motvillige hjälte som han aldrig mer skulle återse. Just när bussen kör iväg nappar Bozz åt sig Paxtons anteckningsbok och börjar riva av sida efter sida som singlar runt som konfetti i luften.

Vad som återstår är att förtälja historien om honom, även om Bozz själv säkert inte hade uppskattat det, avslutar Paxtons berättarröst filmen. Han nämner att Bozz aldrig kom tillbaka från Vietnam men att han inte heller återfanns på några listor över stupade.

Vietnamkriget – omöjligt att vinna

I *Tigerland* är handlingen förlagd till hösten 1971, Vietnamkriget är nu i slutfasen av den tröstlösa kolonialkonflikt som hållit på sedan fyrtioalet. USAs engagemang, som startade i mitten av 50-talet efter kolonialmakten Frankrikes militära misslyckande, har övergått från ett offensivt försök att med en högteknologisk och konventionell krigföring besegra FNL (den Nordvietnamstödda gerillaarmén som alltmer framgångsrikt opererar i Syd-vietnam) till ett förvirrat försök att avsluta ett krig som man inte längre tror sig kunna vinna. Knappt ett år senare, i januari 1973, drar USA tillbaka sina sista trupper och i april 1975 tågar FNL tillsammans med Nordvietnamesiska styrkor in i Saigon.

När *Tigerland* utspelar sig har alltså Vietnamkriget hållit på i drygt tio år.

Opinionen mot kriget, både i USA och i resten av världen, är förödande. Det är inte längre bara radikala studenter och politiker på vänsterkanten som fördömer kriget. Nu omfattar opinionen ett betydligt bredare spektrum och det finns flera skäl till detta. Vietnamkriget var ett av de första TV-sända krigen och fruktansvärde bilder på napalmskadade barn och avrättningar av gerillamän på bästa sändningstid har bidragit till motståndet. Song My-massakern 1968, som också nämns i filmen, där 400 civila bybor mördades av amerikanska soldater, blev en svart fläck på det amerikanska militära samvetet när nyheten läckte ut 1970.

Men i USA är det främst alla unga män som skickas iväg till andra sidan jordklotet och som återvänt i "body bags" eller lemlästade och skadade för livet som lett till det massiva motståndet mot kriget. Man orkar inte längre bry sig om huruvida Vietnam har en kommunistisk eller en USA-vänlig regim. Det är med det sviktande stödet och de usla förutsättningarna som de unga soldaterna i *Tigerland* går in i soldatutbildningen. Detta sägs rent ut i filmen. "Vietnameserna slog kineserna, de slog fransmännen och nu skall de också besegra oss", och inte ens befälen orkar längre prata om seger, de försöker i stället vädja till de unga pojkar-nas överlevnadsinstinkt.

Att hantera det övermäktiga

Tigerland beskriver alltså ett slags väntrum inför striden, en tid av förväntningar och förberedelse. Överallt i filmen talas om döden som väntar. På galghumoristiskt manér försöker både befäl och mannar att hantera situationen genom att träka varandra med vem som kommer att gå åt först, komma hem som "Mr no legs", eller i svart plastsäck. Från befälens sida verkar det extra cyniskt då en del av dem redan varit i strid och vet att killarna till stor del skickas iväg för att bli kanonmat. I filmens början ser vi att Bozz läser boken "Johnny got his gun" av Dalton Trumbo. Romanen som handlar om en soldat som kom hem som ett paket, utan armar och ben, och som symptomatiskt nog filmatiserades 1971 (i regi av författaren) blir här en tyst ironisk kommentar till stämningen i filmen.

Personerna i filmen har alla olika metoder att hantera denna rädsla inför döden, den osynliga fienden och den okända situation, som de trots all övning, inte egentligen kan förbereda sig på.

Bozz, som till det yttre verkar vara styrkan personifierad, talar om att det

är den som vågar erkänna hur rädd han faktiskt är, som är den verkligt modige. Trots att Bozz hela tiden har en cynisk jargong och verkar opåverkad av de pennalistiska övergreppen och bestraffningarna, skyntar hans rädsla vid några tillfällen. Även om han verkar mer oroad å andras vägnar än att frukta för sitt eget liv. Han tycker att det är motbjudande att behöva döda kvinnor och barn och när ett befäl visar hur man skall tortera fienden genom att "demonstrera" en elchocksbehandling på den skräckslagne Miter är det mer än vad Bozz tål och han går demonstrativt iväg.

Författaren i vardande, Paxton, förhåller sig distanserad genom att inta en mer analytisk och observerande position. Lite nävt talar han om att uppleva kriget för att sedan kunna beskriva det.

Miter, den enkle slaktaren, ser till en början kriget som en genväg till sin faders erkännande och den respekt han saknat hela livet. Han visar sig dock inte klara påfrestningarna och är till slut beredd att åberopa psykisk sjukdom.

Cantwell försöker se någon mening med att han skickas ut i kriget. Tanken på familjen där hemma, och månen, som är densamma var man än befinner sig, är hans sätt att finna tröst och mening. Någon religiös tro har han inte längre.

Till skillnad mot alla dessa antikrigare står stridisen Wilson. En man som redan från början valt att tro på kriget och dess motiv. På vikten av mod och manlighet, på amerikanens överlägsenhet. För att slippa ompröva sin egen motivation blir naturligtvis varje ifrågasättande, framför allt från Bozz, ett hot mot Wilson.

I *Tigerland* vilar hela tiden hotet om det som komma skall som ett illavarslande orosmoln över soldaterna och präglar deras sätt att hantera både den individuella situationen och samspelet med andra. De känner till det sviktande stödet från hemmaopinionen. Befälens desillusionerade attityd gör det naturligtvis inte lättare att motivera sitt eget deltagande i kriget.

★ Fundera kring hur känslan av meningslöshet genomsyrar filmen och hur det påverkar männen. På vilket sätt försöker befälen upprätthålla en chimär om USA:s överlägsenhet, och hur märker vi att de själva egentligen inte tror på den bilden?

Befälen betonar ofta att de i princip gör soldaterna en tjänst genom de hårda metoderna och verbala förnedringen.

★ Hur fungerar metoden att bygga upp genom att först bryta ned inom militären. På vilket sätt tänker sig befälen att det skulle hjälpa dem på plats i Vietnam?

Tigerland vill beskriva de olika maktstrukturer som uppstår då personer under så extrem press i armén tvingas kämpa för sin plats i kollektivet.

★ Hur ser hierarkin ut i *Tigerland*? Liknar den andra strukturer i samhället? Varför vänder sig soldaterna mot varandra istället för att samlas i en gemensam kamp mot en gemensam fiende?

Misslyckad hjälte eller lyckad antihjälte

"Systemet ville att de skulle bli soldater, en soldat ville bara vara människa", är en av de slogans filmen beskrivs med.

För en del män i *Tigerland*, till exempel Miter, är föreställningen om kriget intimt förknippad med den egna romantiska drömmen om att få agera hjälte, eller åtminstone erövra respekt och skaffa sig auktoritet. Genom det mandomsprov som arméns disciplinerade utbildning innebär, försöker han revanschera sig mot den bild han fått med sig hemifrån av sig själv som otillräcklig och omanlig.

Paxton talar om att han kanske inte sympatiserar med kriget men att tanken på att göra något för sin nation driver honom att offra sig. Båda dessa visar sig under filmens gång inte hålla måttet. Istället blir det den som minst söker ärofulla segrar och medaljer, Bozz, som blir filmens självklara ledargestalt.

Bozz karaktär är navet kring vilket *Tigerland* kretsar. Han besitter nästan övermänskliga drag av uthållighet och fasta principer. Inga bestraffningar, vare sig verbala eller fysiska, demoraliserar hans karaktär. Ensam ifrågasätter han det inhumana system på vilket hela den militära hierarkin vilar.

Han är alltså individualisten mot det kollektiva systemet. Bozz går emellertid ett steg längre i sin kritik. Han tar även på sig ansvaret att "rädda" andra, om än motvilligt. Både Bozz och befälen inser att han både besitter ledartalanger och att de andra litar på honom för att ta sig därifrån.

De filmiska arketyper för hur en filmhjärte skall se ut överensstämmer ur flera aspekter med hur karaktären Bozz skildras. Det finns en mytbildning kring hans person som befästs med kommentarer som att "Vill man inte åka till Vietnam är det bäst att be

till Jesus eller prata med Bozz".

Ett av befälen ser Bozz kapacitet bakom den tuffa attityden och tvingar honom att inse att han med sina ledaregenskaper måste ta ett ansvar. Men det är med tveghägenhet som Bozz går in i "frälsarrollen". När han ser de svaga runt omkring sig, som i scenen då Cantwell i köket berättar om sin familjesituation, reagerar Bozz med en slags undflyende ilska som om han anstränger sig för att inte känna något och därmed undkomma ansvar. Samtidigt så axlar han i de dramatiska övningsituationerna i filmens slut ledarrollen till synes utan tvekan och leder sin grupp med självklar auktoritet.

★ Fundera kring det motsägelsefulla i att de som aktivt söker hjälterollen misslyckas medan Bozz, till synes ofrivilligt, verkar förutbestämd att anta den. Vem är en hjälte? Kan man bestämma det själv eller utses man av andra?

Tigerland i sig är dedicerad minnet av Bozz. I filmen slut säger Paxton att ingen någonsin återsåg Bozz igen. Han fanns inte på listor över stupade och har till och med sätts i sällskap med någon vacker kvinna i Mexico.

★ Hur ser vi på Bozz? Är han en hjälte, en övermänsklig Jesusgestalt?

Det amerikansk traumat- en filmtradition

Ända sedan filmens barndom har kriget tacksamt använts som dramatiskt tema, ofta på ett glorifierande manér med spektakulära masscener från slagfälten och svulstiga patriotiska paraderingar vid hemkomsten. Med Vietnamkriget är det annorlunda. Åtskilliga filmatiseringar har gjorts genom åren, när man långt efter krigets slut började ge sig på att skildra detta enorma kollektiva trauma, som USA som nation fortfarande lever med.

Många av de meniga var tonåringar (medelåldern på de soldater som stupade var 19) som rycktes upp från invanda sociala mönster och värderingar för att bli mördarmaskiner långt hemifrån. En del av dem som återvände hade börjat missbruka droger under kriget. Och det bistra mottagandet på hemmafronten, där vare sig respekt eller uppskattande visades för krigsinsatserna, bidrog till att kriget fortsatte att skörda sina offer långt efteråt.

Trots att Vietnamkriget var mer än väldokumenterat av TV så var det en mycket het potatis för Hollywood att ta itu med och den tassande försiktig-

het i närmandet sätter också *Tigerland* i ett perspektiv som kan vara intressant att fundera vidare över.

Den första Hollywoodfilm som närmade sig Vietnamkriget med någon slags realism och smärta var Michael Ciminos *Deer Hunter*. Men den var också djupt kritiserad för dess närmast djuriska framställan av motståndaren (och segraren i kriget) FNL och sågs av många som ett försvar för USA:s krigföring i Vietnam.

Några år senare kom Francis Ford Coppolas episka *Apocalypse*, en drogdränt och metaforisk betraktelse över krigets vansinne i allmänhet med den mystiske överste Kurtz som filosofisk uttolkare av ondskan, löst byggd på Joseph Conrads "Mörkrets hjärta". Bägge dessa filmer försökte (liksom *Tigerland*) att med olika utgångspunkter skildra vad som skedde i de amerikanska soldaternas inre.

Det var egentligen inte förrän på sent 80-tal som filmer som Oliver Stones *Plutonen* och *Född den fjärde juli* (Stone tjänstgjorde själv i Vietnam), Brian de Palma's *Uppgörelsen* och Kubricks *Full metal jacket*, i någon mening tog upp USA's roll i relation till Vietnam och dess invånare. Vad gjorde de amerikanska soldaterna i Vietnam? Varför var de där?

Man kan jämföra dessa relativt få filmer med de myriader som gjorts, och som fortfarande görs, om det andra världskriget och om USA som räddade världen från nazismen.

Kanske är det på grund av detta som de filmer som har skildrat och skildrar Vietnamkriget även om de intar en starkt kritisk attityd till kriget, ändå har ett fokus på psykologin hos de amerikanska soldaterna. De beskriver vansinnet, rädslan, drogerna, meningslösheten och den ofta misslyckade hemkomsten. Ett mindre fokus ligger på det land i Sydostasien som fick ta emot fem gånger fler bomber än vad som fälldes över Tyskland och Japan tillsammans under andra världskriget.

Tigerland utspelar sig aldrig i Vietnam. Men ändå är kriget en påtaglig verklighet både för personerna i filmen och för oss som publik.

★ På vilket sätt arbetar filmen med bilden av Vietnam. Vad förväntar sig männen i filmen. Hur kan vi med vår fantasi tänka oss att det kommer att bli? Fundera över vad platsen *Tigerland* innebär för vår uppfattning om fortsättningen. Hur är det skildrat.

Regissören till *Tigerland*, Joel Schumacher har i intervjuer betonat att fil-

Bozz på väg till Vietnam – som hjälte eller antihjälte?

men är en antikrigsfilm och budskapet som Bozz bär fram präglas av en pacifistisk hållning. Ända slutar filmen med att Bozz lika fullt beger sig ut i kriget som om han styrdes av ett ofrånkomligt öde.

★ Hur tolkar ni filmens budskap? Tar den tydligt ställning mot kriget eller legitimerar den trots allt att vissa offer är nödvändiga om det är för nationens väl?

Stil

Tigerland förenar känslan av dokumentär och hyperrealism. Den grynga filmkvaliteten ger en känsla av att man bevittnar gamla dokumentärfilmer där tidens tand skänkt patina åt bilderna, en illusion av att de faktiskt var tagna på 70-talet. Samtidigt gör den rörliga lätta kameran att verklighetsintrycket förstärks och vi följer bokstavligen med på de skakiga bilflaken genom ösregn, kravlar i lera och vadar i fuktdrypande träsk.

Schumacher var starkt influerad av det så kallade Dogma-manifestet (exempelvis de danska filmerna *Idioterna* av Lars von Trier eller Thomas Vinterbergs *Festen*) då han spelade in filmen. Det vill säga ett koncept långt ifrån de stora Hollywoodproduktioner han tidigare förknippats med. Filmerna är genomgående filmade på 16 mm och tagningarna har skett "on location". Man har

byggt upp baracker med hjälp av autentiska foton, använt sig av relativt okända skådespelare och många lokala förmågor i statistroller. Användandet av ljus, smink och special-effekter har varit minimalt.

★ Diskutera det "dogmatiska" filmgreppet i *Tigerland*. Varför väljer man den formen?

Trots att *Tigerland* vid en första anblick berättas på ett friare sätt än större produktioner brukar göra ligger ändå en noga genomförd dramaturgi i botten. Man använder sig av vissa vedertagna filmiska klichéer och arketyper som framför sin del av filmens budskap i en form som påminner om kammerspelet.

De unga männen företräder alla varsin typ eller ett visst karaktärsdrag och genom att ställa dem mot varandra blir var och en av dem också tydligare. Genom olikheterna blir också konflikterna mer uppenbara och blottlagda.

★ Fundera kring hur *Tigerland* trots sin experimenterande form ändå använder sig av denna välbekanta dramaturgi. Känner ni igen personerna från andra filmer? Vad uppnår man med detta beprövade sätt att presentera karaktärer. Fundera över vad man kan vinna i effektivt berättande gentemot vad som kanske går förlorat i personskildringarna.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

USA 2000

Manus: Ross Klavan, Michael McGruther

Regi: Joel Schumacher

Foto: Matthew Libatique

Klippning: mark Stevens

Musik: Nathan Larson

I ROLLERNA

Roland Bozz – Colin Farrell

Jim Paxton – Matthew Davis

Miter – Clifton Collins, JR

Cantwell – Thomas Guiry

Wilson – Shea Whigham

Kapten Saunders – Nick Searcy

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 101 min

Format: Vidfilm

Ljudsystem: Dolby SR/SRD

Censur: 15 år

Svensk premiär: 9 februari 2001

DISTRIBUTION

20th Century Fox, Box 557, 114
83 Stockholm, Tel: 08-566 261
03, fax: 08-566 261 49 www.fox-film.se